

Nr 20.

Ankom till riksdagens kansli den 23 maj 1917 kl. 7 e. m.

Andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande nr 20, i anledning av herr Bengtssons i Göteborg m. fl. motion, nr 321, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående en överenskommelse mellan de nordiska staterna om gemensam tillämpning av frihandelsprincipen.

Uti en inom andra kammaren avgiven och till dess femte tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 321, har herr *Bengtsson* i Göteborg m. fl. hemställt, att Kungl. Maj:t måtte taga i övervägande, i vad mån och på vilka villkor överenskommelse må kunna träffas de nordiska staterna emellan för att i sin ekonomiska politik med den övriga världen gemensamt tillämpa frihandelsprincipen och därigenom göra en insats i det oundgängliga samarbetet mellan världens övriga stater.

Motionen.

Beträffande motiveringen för denna hemställan får utskottet hänvisa till motionen.

Till utskottet har en av motionärerna inlämnat ett uttalande angående Sveriges handelspolitik av professor *Knut Wicksell*, vilket återfinnes som Bil. 1 till detta utlåtande. Utskottet har även vänt sig till några andra nationalekonomer med anhållan om deras yttrande om det i motionen framförda förslaget och därmed sammanhängande spösmål. Sådana yttranden ha inkommit från professorn vid Göteborgs högskola *Gustaf F. Steffen* samt från docenten vid Lunds universitet *Fritz Brock*, och äro dessa yttranden fogade till utskottets utlåtande såsom Bil. 2 och Bil. 3.

Bilagor till utskottets utlåtande.

Utskottet.

Frågan om vilken tullpolitik Sverige bör tillämpa gentemot andra länder är utan tvivel av den allra största betydelse för vårt land. Men lika klart synes det utskottet vara, att hela tullspörsmålet är ett synnerligen mångsidigt och invecklat problem, som icke lyckligt kan lösas med utgångspunkt från någon på förhand fastslagen ensidig protektionist- eller frihandelsprincip, utan aktgivande på de faktiska handelspolitiska förhållanden, som existera i världen, eller utan hänsynstagande till den tullpolitik, som gentemot vårt land tillämpas av respektive främmande länder, särskilt om detta är oss övermäktigt i fråga om produktion och handel.

En sådan förenklad syn på saken synes emellertid motionärerna företräda, då de önska få till stånd en överenskommelse mellan de nordiska staterna om att »i sin ekonomiska politik med den övriga världen gemensamt tillämpa frihandelsprincipen». Visserligen skulle här de nordiska länderna gå fram gemensamt, men vad som gäller om ett av dessa, äger givetvis sin giltighet även om dem alla tre samman slutna till en tullpolitisk enhet.

Utskottet anser sig därför icke kunna biträda motionärernas förslag, och detta så mycket mindre som det under nuvarande abnorma förhållanden och med den ovisshet, som just nu råder rörande framtidens handelspolitiska utveckling, är särskilt vanskligt att för alla förhållanden fastslå någon viss bestämd tullpolitisk princip.

Det bör vidare framhållas, att motionärerna ha betraktat det framställda förslaget som ett led i arbetet för »skapandet av ett rättfärdigt och därför varaktigt fredstillstånd» och som en reaktion mot de planer på ett ekonomiskt krig efter det militära fredsslutet, vilka kommit till synes bland de krigförande.

Det syfte, som motionärerna sålunda velat främja, är givetvis mycket behjärtansvärt, och utskottet har redan förut under denna riksdag varit i tillfälle att giva uttryck däråt, då utskottet i sitt utlåtande nr 10, i anledning av herr Lindhagens motion nr 317, föreslagit andra kammaren att för sin del besluta, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t — under uttalande av att ett handelskrig efter det militära kriget måste anses som en stor olycka för alla länder, även de neutrala — hemställa, att Kungl. Maj:t villa, efter samråd med de norska och danska regeringarna, inrikta sina bemödanden på att, i vad på de nordiska rikena må ankomma, efter fredsslutet ett förödande ekonomiskt krig mellan de olika staterna må i möjligaste mån undvikas.

Under hänvisning även härtill får utskottet hemställa,

att herr Bengtssons m. fl. motion nr 321 ej må
till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Stockholm den 21 maj 1917.

På utskottets vägnar:

MAGNUS BENGTSSON.

Vid ärendets slutbehandling inom utskottet hava närvarit: herrar *Löwegren* *), *Wikström* *), *Åkerlindh*, *Bengtsson* i Göteborg, *Thore* *), *Persson* i Tofta *), *Sundberg*, *Ericson* i Funäsdalen, *Jönsson* i Mårdslycke och *Sköld*.

*) Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herrar *Bengtsson* i Göteborg och *Ericson* i Funäsdalen, vilka
anfört:

Det utredningskrav som i motionen framföres har utskottsmajoriteten ansett sig kunna avstyrka med en lika knapp som kategoriskt hållen motivering. Vi kunna icke finna annat, än att den fråga det här gäller verkligen är av sådan vikt, att den påkallar den mest omsorgsfulla prövning från statsmakternas sida. Tiden är icke mera sådan, att vi kunna stå till svars med intagandet av ståndpunkter rörande en av våra viktigaste angelägenheter, vilka äro i den grad efterblivna som här är fallet. Vi kunna icke sluta ögonen för det obestriddiga faktum, att den nu i de flesta länder förhärskande tullbeskattningen är ett betydelsefullt led i hela det system, som genom världskriget gjort en så katasrofartad bankrutt, att den starkt hotar hela den västerländska civilisationen. Illa skulle vi i sanning ha tillägnat oss den läxa händelserna givit oss, om vi icke nu noga undersökt hela den hittills härskande ordningen och grundligt utmönstrade allt som visat sig fördärvbringande.

Man löper föga risk för att fara vilse, om man utgår från att den djupaste anledningen till att världen står i lågor är ett allt för hänsynslöst negligerande från de europeiska statsmakternas sida av moralens oefftergivliga krav: lika rätt för alla; åt envar sitt. Denna ödesdigra likgiltighet för de moraliska kraven har icke minst framträtt i det oerhörda sätt, varpå det för tillfället härskande partiet utnyttjat statens beskattningsmakt för främjande av än det ena och än det andra särintresset. De makter som beslutat och som alltjämt upprätthålla det bestående tullsystemet ha minst av allt tagit hänsyn till vad folkets välfärd bjuder. Nationalekonomerna tvista och ha alltid tvistat om skyddstullarna äro »nyttiga» eller »skadliga» ur nationalekonomisk synpunkt. Någon enighet i frågan på basis av den *nationella nyttighetssynpunkten* lär det vara omöjligt att åstadkomma. De ganska starkt divergerande meningar som komma till uttryck i bilagorna till detta utlåtande är blott ett bland otaliga exempel härför.

Däremot är frågan om frihandel eller tullskydd från *rättssynpunkt* synnerligen enkel. Man kan gärna spara sig vidlyftiga utredningar om nyttan för stat eller samhälle av den eller den vare sig finanstillen eller skyddstillen, man behöver endast fråga om statens rätt att pålägga befolkningen slika godtyckliga bördor, av vilka somliga till på köpet äro så elakartade, att de direkt gynna vissa bestämda, i förväg angivna grupper på andras bekostnad. Nu har man i århundraden diskuterat denna sak, och ändå stå två jämbördiga partier emot varandra, av vilka icke någotdera till denna dag varit i stånd att framföra avgörande bevis på riktigheten av sin uppfattning. Frågan har avgjorts som en ren maktfråga av den härskande klassen; man har segrat genom röstsiffror och makt, icke genom grunder. Debatten om tullarna kommer icke att upphöra förr, än insikten vaknat om att det här rör sig om en rättskränkning från statens sida och ingenting annat.

En framstående dansk socialpolitisk författare, rektor C. Lambek, har med rätta framhållit att detta, »att lägga tullar på den frivilliga konsumtionen . . . kan knappast få annat namn än att låta några betala för andra . . . Tullen är rent och oförfalskat våld.» Särskilt på tal om skyddstullar anmärker han: »Att några *skola* betala avgifter för främjandet av det allmänna bästa, medan andra njuta fördelen därav för intet, kan icke vara rätt. Tullar, som försvaras med att de främja det allmänna väståndet, måste därför, om de skola kunna anses rättvisa, vila på livsförnödenheter eller genom överväldning kunna överföras på livsförnödenheterna. Men även om detta sker, bli de orättvisa. Det finns

t. ex. människor, som äta dubbelt så mycket som andra eller slita dubbelt så mycket skosulor, kläder etc.»

Till det som redan framhållits skall här blott anföras ännu en synpunkt, som den svenska lagstiftaren nog förstår. Vi hålla strängt på principen om det svenska folkets urgamla rätt att sig själv beskatta och låta icke *regeringsmakten* opåttalt bryta mot densamma. Men det förgätes vanligen att tullsystemet ger grupper av *enskillda personer* denna rätt i en utsträckning som ingen svensk regering ens vågat drömma om. Särskilt numera, sedan trust- och ringbildning blivit en allt vanligare företeelse icke minst inom de tullskyddade näringsgrenarna, har denna godtyckliga privatbeskattning med lagens hjälp av allmänheten genom ett till det yttersta utnyttjat tullskydd tagit ofantliga proportioner. Tullsystemet är således icke blott omoraliskt; det innebär även ett brott mot andan i en av det svenska statsskickets ledande grundsatser.

Det är för visso en mycket gängse men därför icke mindre ohållbar uppfattning som utskottet företräder, då det framhåller, att vår tullpolitik *måste* göras beroende av tullpolitiken i främmande länder, med vilka vi hava förbindelser. Utskottet finner sig kunna spara bevisen för sitt påstående. Emellertid söker man vanligen stödja denna uppskattning genom en analogi, som dock vid närmare eftertanke visar sig vara alldeles missvisande. Man säger: Liksom vi vid ordnandet av vårt militära försvar måste taga hänsyn till rustningarna ute i världen så att vi icke bliva efter och därigenom blottställa landet, så måste vi anpassa vår tullpolitik efter övriga länders.

Skillnaden är dock uppenbar: *Om* en av våra större grannar beslöte sig för att överfalla Sverige och för ändamålet sökte översvämma landet med 1 miljon soldater, så skulle det icke kunna uppletas en enda svensk, som häri skulle se något gott eller fördelaktigt vare sig för staten eller den enskilde. Hur annorlunda ställer saken sig icke om landet får mottaga för 1 miljon kronor varor, av vad slag de vara må. Dessa skulle sändas oss endast emedan det finns svenska medborgare *som rekvirerat dem och behöva dem*. Lika visst är att varorna icke skulle tillställas oss om de ej bleve *ersatta* med svenska produkter eller tjänster.

Söka vi utestänga dem genom tullar, så drabba vi därigenom *främst* de svenska konsumenterna och blott i andra hand det främmande landet. Om detta land inför tull på varor som dess invånare önska från Sverige, så blir förhållandet detsamma. Våra producenter lida därav, men främst och hårdast drabbas dock det egna folket som *behöva* varorna i fråga och för att få dem tvingas betala *förfalskade* priser. Om vårt land därför skadas av tullförhöjningar i Tyskland exempelvis

genom rubbade förbindelser och förminskad samfärdsel med detta land, ha vi då anledning att ytterligare skada oss själva genom att fördyra livet för vårt eget folk medels tull på varor, man bäst kan få från Tyskland? Är det icke tvärtom en nationalekonomiskt sett sundare politik att besvara de tyska tullförhöjningarna med svenska *tullsänkning*ar för att åtminstone i någon mån neutralisera de skadliga verkningarna i vårt land? På dessa frågor gives det enligt vår mening blott ett svar. Redan Richard Cobden yttrade år 1844: »Om utlandet utesluter oss från dess marknad, så är det blott så mycket större skäl för oss att på ännu vidare gavel öppna våra portar för dess handel.» Och vid ett annat tillfälle under samma år förklarade han: »Ju större restriktionerna äro i andra länder, desto nödvändigare är det för oss att införa frihandel.» Sedan hans stora, segerrika kamp var, praktiskt sett, avslutad yttrade han (1849): »Jag kommer ihåg att våra motståndare under stridens sista skede till sist tydde till följande argument: 'Frihandel är mycket bra för oss, men man kan icke inlåta sig på den förrän även andra länder infört den', och att jag svarade: Om frihandel är bra för oss så vilja vi ha den. Låt andra införa den om den är bra för dem, om icke så låt dem få vara den för utan.»

Erfarenheten under de sju decennier som förflutit sedan dessa yttranden fälldes har blott bekräftat desamma. Storbritannien har bibehållit och utvidgat sitt frihandelssystem, och ännu i dag är det stora flertalet av dess folk övertygat om, att landet har stora fördelar därav. Bland mindre stater är Holland (och för övrigt Belgien) med sin nästan lika fullständiga frihandel ett exempel på att det går att existera och att leva bra vid sidan av en protektionistisk storstat utan att besvara dess tullförhöjningar med samma falska mynt. Även utvecklingen av Danmarks jordbruk under de senaste 30 åren är dock ett bevis för att till och med en *ensidigt* genomförd frihandel är bättre än ingen alls.

Mycket betecknande för den oklarhet som ännu råder i vårt land rörande den lämpligaste tullpolitiken är, att medan stora grupper eftersträva jordbrukstillarnas upphävande med bibehållande av industritullarna finna vi av bilaga 3 att även en nationalekonomisk fackman anser sig böra hävda en alldeles motsatt uppfattning. De skäl han anför äro dock icke övertygande. Det är ju blott en del — sannolikt en ringa minoritet — av Sveriges jordbrukare som kunna draga någon större fördel av agrartullarna, nämligen de större spannmålsproducenterna. För så gott som hela det norrländska jordbruket och för nästan hela småbruket är spannmålstullarna snarare en tunga än en förmån. Om dessa och andra tullar upphävdes skulle de sistnämnda kategorierna av jord-

bruk självfallet blomstra mer än de nu kunna göra och efterfrågan på småbruksjord stiga, vilket i sin tur skulle påverka priserna på de större jordegendomar, vilkas ägare således skulle mer eller mindre kompenseras för de förluster tullavskrivningen kunde åsamka dem. Någon avfolkning av jordbruksdistrikten som följd av frihandel, såsom somliga mena, synes alls icke sannolik. Synnerligast om rationella åtgärder vidtagas för att bringa god jord på gynnsamma villkor inom räckhåll för arbetsvilliga armar torde motsatsen snarare bli fallet.

Statsmakterna ha förövrigt till sitt förfogande många andra medel för produktionens höjande. Ett av dessa är, att större omsorg ägnas åt kommunikationsväsendets utveckling. Staten kan vidare genom premier ytterligare uppmuntra uppfinningar och upptäckter, som ha betydelse för produktionen. Liksom vi ha experimentalfält för jordbruket och vissa dess binärningar kunde väl initiativ tagas till statliga anläggningar och laboratorier för utförande av experiment, som ha betydelse för landets industriella utveckling.

Dessa antydningar avse icke att vara uttömmande, men det torde vid närmare eftertanke stå klart för envar att statsmakterna i själva verket använda de mest föråldrade, klumpiga, för folkhushållet dyrbara medel för produktionens främjande, som gärna kan tänkas genom att lägga saken i de runt landets gränser utposterade tullmännens händer. Det är ett intellektuellt fattigdomsbevis att slå sig till ro med att ett så barbariskt medel som tullbeskattning är vår enda utväg. Man skulle tycka att världen genom världskriget fått nog av barbari för att nu vara beredd att för alltid skrinlägga skattemetoder, som ingenting annat äro än våld och stöld under lagens hägn.

Lyckligtvis växer sig också opinionen allt starkare mot dessa orättvisor. Skandinaviens verkligt demokratiska partier äro ense om att tullarna måste avskaffas. Den äldre svenska socialdemokratin kräver i sitt program »Avskaffande av alla indirekta skatter, — som förnämligast trycka de produktiva klasserna —, framför allt genom ett energiskt bekämpande av tullarna». Det nyligen bildade nya vänsterpartiet kräver icke blott dessa utan proklamerar även: »Ingen anslutning till något protektionistiskt maktförbund». Härmed är alltså tydligt sagt ifrån att en skandinavisk samverkan i form av en skandinavisk *protektionistisk tullunion* måste bekämpas. Det nuvarande danska regeringspartiet har också allt sedan sin start år 1905 gått fram på ett klart frihandelsprogram: »Finanstolden på de almindelige livsførnødenheder og raastoffer nedsættes efter haanden, indtil den ganske kan bortfalde. — Beskyttelse-

tolden ophæves planmæssig gradvis med billigt hensyn til bestaaende Erhven.»

Vi veta också, att det första steg till en skandinavisk samverkan på basis av frihandel som tagits genom föreliggande motion, väckt livlig anklang i demokratiska kretsar både i Danmark och Norge. Och man kan vara förvissad om att vad riksdagens beslut nu än må bli, så kommer frågan igen tills den finner sin lösning.

Slutligen må anmärkas att då utskottet hänvisar till sitt utlåtande nr 10 vari herr Lindhagens motion nr 317 tillstyrkes, så synes detta så långt ifrån innebära ett skäl för avslag, som tvärtom konsekvensen borde bjuda oss att visa allvaret i de önskemål vi där framställt genom att tillstyrka den föreliggande motionen.

På grund av vad sålunda anförts ha vi ansett, att utskottet bort hemställa,

att andra kammaren för sin del ville besluta, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes taga i övervägande, i vad mån och på vilka villkor överenskommelse må kunna träffas de nordiska staterna emellan för att i sin ekonomiska politik med den övriga världen gemensamt tillämpa frihandelsprincipen.

Bilaga 1.*En reform av vår handelspolitik.*Av professor *Knut Wicksell.*

Ingenting är så ägnat att påverka den allmänna meningen bland människor som ett fullbordat faktum. Har ett politiskt, handelspolitiskt eller näringspolitiskt system under några årtionden härskat i ett land utan att några svårare följder därav på ett mera ögonskenligt eller handgripligt sätt trätt i dagen — kanske blott därför att dess skadliga verkningar övertäckts genom gynnsamma inflytelser av helt annan art — så är man i allmänhet böjd att utan vidare i detta bestående se ett utslag av en djup visdom. Så också hos oss i fråga om det protektionistiska system, som för snart trettio år sedan efterträdde den då rådande relativa frihandeln. Dessa tre årtionden ha utmärkt sig genom ett storartat ekonomiskt uppsving, och vore den samtidiga förekomsten av två tilldragelser tillräcklig att sätta dem i förhållande av orsak och verkan, skulle onekligen alla skäl vara för handen att fortsätta med en anordning, som i så fall hade haft så välsignelserika följder. Men för det första har detta uppsving påtagligen endast utgjort ett led i den allmänna gynnsamma konjunktur, som samtidigt dragit fram över hela världen, och kan då svårligen stå i något närmare förhållande till vårt tullskydd; så mycket mindre som de näringar, vilka ojämförligt mest uppblomstrat, just äro de, för vilka något tullskydd icke ifrågakommit eller kan ifrågakomma, nämligen våra exportnäringsar. Så vida icke man vill göra gällande någon mystisk teori om att en näring uppblomstrar, när villkoren för dess existens försvåras, måste man alltså medgiva, att åtminstone denna del av uppsvinget skett *i trots*, icke på grund av tullarne. För det andra har den gångna utvecklingen dels genom samfärdsmedlens förbättring i viss mån medfört en kompensation av tullarne i form av billigare frakter, dels på grund av penningvärdets successiva fallande från mitten av 1890-talet gjort de med fasta belopp per varuenhet utgående tullsatserna relativt något mindre tryckande. Slutligen är det väl oförnekligt, att den ekonomiska framgången i alldeles övertvägande grad kommit en minoritet inom befolkningen till del, under det att dess stora massa fortfarande befinner sig i de mest blygsamma för att icke säga torftiga villkor.

1. *Inledning.*
Det nuvarande
systemets till-
komstskilt.

Att protektionismens införande i slutet av 1880- och början av 1890-talet icke var en frukt av den ekonomiska vetenskapens råd-lag, är väl bekant, tvärtom bekämpades det på den tiden av så gott som alla personer, som kunde göra anspråk på nationalekonomiska insikter. Icke heller hade det stödet av en allmännare folkmening, då ju riksdagens båda kamrar vid denna tid i ännu långt ringare grad än nu voro ett uttryck för de breda lagrens uppfattning och intressen. Ja vid det första genombrottet av detta system hade som bekant de utslagsgivande rösterna endast förvärvats genom en formalistisk tolkning av en absurd bestämmelse i dåvarande valordning, som för en hel valperiod berövade majoriteten av huvudstadens väljare sin valrätt.

Varken genom sin ålder eller sina anor torde därför den nu hos oss bestående handelspolitiken vara höjd över granskning och kritik; skall den fortfarande hållas vid liv, måste det ske på grund av dess eget inre berättigande; kan ett sådant icke uppvisas, måste den falla.

*2. Frihandeln
yttersta grund.*

Det starkaste motiv för upprätthållandet av fri handel och samfärdsel mellan folken, är och förblir det, som en gång av Frédéric Bastiat framställdes under formen av en skämtsam paradox, i det han lät Frankrikes samtliga ljus- och lampfabrikanter samt ved- och kolhandlare förena sig i en gemensam petition om skydd mot den mördande och »illoyala» konkurrens, som sedan urminnes tid drevs mot dem från deras allsmåttiga medtävlare — solen! I själva verket äro ju *billiga varor* endast till graden, icke till väsendet skilda från *skänkta* varor; och om det icke gärna kan tänkas, att ett land skulle vägra att mottaga en ärligt menad *gåva*, vare sig i penningar eller (vilket i grunden blir det samma) i varor, så borde det väl lika litet motsätta sig att till lägsta möjliga pris, d. v. s. med minsta möjliga uppoffring av egen produktivkraft genom byte förvärva, vad det till sitt uppehälle behöver. Det mellanfolkliga varubytet betecknar i detta hänseende endast en utvidgning av de principer om fritt byte och full näringsfrihet *inom* varje särskilt land, som numera överallt vunnit tillämpning, och i fråga om vilka näppeligen någonsin en återgång till den forna avstängdheten, provinserna och de olika yrkena emellan, skulle kunna ifrågasättas.

Visserligen har man försökt uppställa en åtskillnad mellan frihandels verkningar inom ett särskilt land och de olika länderna emellan. Om i förra fallet, har man sagt, den interlokala arbetsfördelningen skulle medföra att arbete och kapital flyttas från en ort till en annan, så har detta för landet såsom helhet ingen skadlig inverkan in summa; annorlunda ställer sig saken ur nationell synpunkt, i fall frihandeln skulle

leda till att det egna landet på samma sätt utarmas till förmån för utlandet. Detta är emellertid en grov solism, som består i, att utflytning av arbete och kapital likställes med förminskning av välstånd. Om på grund av naturförhållanden ett land lämpar sig bättre för industri, ett annat huvudsakligen för jordbruk eller skogsbruk, så kan det visserligen under fri handel mellan båda lätt häuda, att det förra landet får en tätare befolkning och, eftersom industrien kräver mera kapital än jordbruket, större mängder av kapital än det senare. Men därmed är alls icke sagt, att dess befolkning skulle komma att leva under större välstånd än det andra folket, och än mindre att detta skulle förlora något av det välstånd det förut haft. Det sistnämnda är för övrigt otänkbart, då ett land som står fritt mot sina grannar aldrig kan tvingas till en för det självt oekonomisk handling.¹⁾ Skulle man åter förmena, att *all* minskning eller utebliven ökning av folkstock och kapital bör uppfattas som en förlust för landet i fråga, så vore ju detta likbetydande med, att det skulle vara berättigat att t. ex. genom lagstiftningen hindra utvandring av arbetare. Så långt ha dock de protektionistiska anspråken hos oss veterligen ännu icke gått, åtminstone icke öppet.

Förhölle det sig därför så, att ett land såsom en helhet verkställde sitt varubyte med utlandet — ungefär som socialiststaten, om en gång realiserad, skulle ha till uppgift att göra — så låter det näppeligen tänka sig, att det frivilligt skulle med konstlade skrankor hindra eller försvåra detta varubyte, lika litet som en enskild person kunde tänkas vilja förlösa sin tid och sina tillgångar på att själv tillverka de förnödenheter, som han vida lättare kan förskaffa sig genom byte. Och detsamma skulle i huvudsak bli fallet, även i det nuvarande på fri konkurrens grundade samhället där var och en köper och säljer för egen räkning — om man nämligen finge förutsätta, att all varuproduktion endast krävde arbete, eller, vilket här kommer på ett ut, att de tre stora produktionsfaktorerna: natur, arbete och kapital på tekniska grunder alltid skulle medverka i samma proportion vid framställandet av de olika

¹⁾ Det närmare sammanhanget i denna, inom den teoretiska nationalekonomien på senare tid rätt livligt debatterade fråga, torde vara följande. Om ett land genom ena eller andra medlet kan kvarhålla inom sig oförminskade sin arbetarstock och sitt kapital, så åstadkommer det under frihandel med utlandet ett *relativt maximum* av produktvärde och har således, vid en rättvis fördelning av detta, medel i händerna att för hela sin befolkning, så långt detta inom egna landamärens kan ske, bereda den största möjliga materiella välgång. Skulle emellertid frihandeln leda till utvandring av en del av dess arbetare och kapital, så kunde detta endast ske på grund av utsikterna till än större vinst: de ekonomiska förutsättningarna för landets eller åtminstone dess *befolknings* välstånd — och, vid en rättvis fördelning av inkomsterna, detta välstånd självt — hade därigenom stegrats till sitt *absoluta maximum*.

varuslagen. Under denna förutsättning låter det strängt matematiskt bevisa sig, att ett land, som helt eller delvis utestängde införseln av utländska produkter för att i större eller mindre utsträckning självt förfärdiga sitt behov av detta slags varor — eller surrogater för dem — såsom slutresultat — endast skulle uppnå att bli *sämre försett* såväl med de varor, som det hittills infört från utlandet, som med dem, som det under frihandeln självt tillverkat. Exempel: ett land är på grund av sina naturliga villkor under fri handel hänvisat till att uteslutande producera livsmedel och andra råvaror, som vi kalla gruppen (A). Tre fjärdedelar av dessa varor tar det i anspråk för sin egen konsumtion; med den återstående fjärdedelen tillbyter det sig från utlandet hela sitt behov av industriartiklar: gruppen (B), och erhåller dessa, vilja vi antaga, till *hälften* av det pris, vartill de hade kunnat tillverkas inom landet. Genom prohibitiva tullar utestänges emellertid denna tillförsel; diverse industriella företag »uppblomstra» såsom följd härav i landet självt. Resultatet måste då tydligen bli, antingen att landet i fråga, för att kunna konsumera lika mycket av gruppen (A) som förut, måste inskränka sin konsumtion av gruppen (B) med jämnt hälften, eller ock, för att kunna skaffa sig lika mycket av gruppen (B) som förut, måste inskränka sin förbrukning av gruppen (A) med en full tredjedel. Sannolikt skulle dock här en utjämning komma till stånd: sextio procent av landets produktivkraft bleve måhända använd i livsmedels- och råvaruproduktionen, de återstående fyrtio procenten till framställande av industriartiklar; då alltså slutresultatet bleve, såsom man lätt kan räkna ut, att *tjugu procent mindre* av samtliga artiklar bleve tillgängliga för landets konsumtion än förut under frihandeln. Finge man tillika antaga, att samtliga varor inginge, om ej i lika myckenhet, så åtminstone i ungefär samma förhållande i alla samhällsmedlemmarnes förbrukning, så vore det otänkbart att någon enda människa i hela landet kunde vinna det allra minsta, eller hellre: kunde undgå sin andel i denna gemensamma förlust genom något som helst avsteg från det fria bytets regim.

3. *Felaktiga
användningar
mot frihandeln.*

Från dessa slutsatser gives det — alltjämt under de gjorda förutsättningarna — näppeligen någon appell. Allt vad protektionisterna i *detta* avseende förebragt, upplöser sig ohjälpligen uti idel sofismer. Att t. ex., såsom så ofta påståtts, ett av naturen rikare välsignat land skulle kunna i *alla* varugrenar undersälja ett annat, mindre gynnat land *på dettas egen marknad*, är lika otänkbart som att båda skälarna på en våg skulle kunna *samtidigt* stiga i höjden eller *samtidigt* sjunka. Ger icke bytet *ömsesidiga* fördelar, så uteblir det helt enkelt; detta gäller om nationerna

lika väl som om individerna. Däremot är det naturligtvis rent logiskt sett ingenting i vägen för, att ett land skulle kunna undersälja ett annat, om det så vore i alla branscher, i en *tredje marknad*; men mot denna eventualitet hjälper ju tydligen inga som helst tullmanipulationer från det utestängda landets sida. I verkligheten förekomma för övrigt fall av detta slag så gott som aldrig: så t. ex. måste ju ett land, som lever under guldmyntfot, för att underhålla sitt förråd av guld, år från år förskaffa sig en viss kvantitet av denna metall från de guldproducerande länderna; för detta ändamål måste det emellertid i byte lämna någon vara till billigare pris än samma vara (frakten inbegripen) är till köps på någon som helst annan ort, ty i motsatt fall skulle tydligen guldet i fråga dirigeras till denna andra ort. Ett land, även det av naturen minst gynnade, kommer alltså rent automatiskt alltid att äga åtminstone någon vara — och vanligen äger det flera — som det kan sälja billigare än något annat land på hela jorden.

På senare tid har arsenalen av protektionistiska skrämskott ytterligare riktats med den mystiska termen »dumping»: även på den bekanta pariserkonferensen under förlidet år spelade detta begrepp en stor roll. Med dumping förstår man den omständigheten, att producenterna av en viss vara stundom försälja denna i utlandet *till billigare pris än i det egna landet*, i stället för att, såsom man kunde tycka, regeln borde vara det omvända. Och då ett så egendomligt tillvägagående icke synes kunna härröra ur rena bevekelsegrunder, har »dumping» blivit så att säga prototypen för illojal konkurrens. Man föreställer sig, att dessa fabrikanter med berätt mod sälja sina varor under produktionskostnaderna för att därigenom ruinera utlandets motsvarande industrier, varefter de, sedan de sålunda blivit herrar över jämväl denna marknad, väntas skola ansenligt förhöja sina pris. Emellertid kan dumpandets fenomen, i de relativt få fall där det är statistiskt påvisbart, antagligen på ett långt enklare och för affärsmoralen mindre pessimistiskt sätt förklaras. Inom storindustrien händer det ofta, att en anläggning för att över huvud vara konkurrensduglig måste tilltagas i största skala med betydande *allmänna* omkostnader (ränta på anläggningskapitalet, administration m. m.), varemot specialkostnaderna för tillverkan det av varje stycke av varan inom ganska vida gränser bli relativt obetydliga. I sådant fall existerar egentligen intet enhetligt, på produktionskostnaderna grundat pris på denna vara. Antag t. ex. att de allmänna omkostnaderna per år räknat utgöra 1 miljon kronor, specialkostnaderna däremot för varje stycke av varan allenast 1 krona. Skulle nu hemlandets marknad, eller fabrikantens avsättningsområde därinom, kunna till ett pris av 2 kronor

upptaga 1 miljon stycken av varan i fråga, så är detta tillsvidare det lägsta pris, till vilket fabrikanten utan egen förlust kan där försälja sin tillverkning. Emellertid kunna möjligen ytterligare 1 miljon stycken av varan framställas till samma låga specialkostnader utan någon väsentlig ökning av de allmänna kostnaderna. Att vinna avsättning för dessa på hemlandets marknad utan en ruinerande prisnedsättning över hela linjen, är tilläventyrs omöjligt; däremot kunna de måhända, trots frakt och eventuellt tullar, med god förtjänst avsättas i utlandet till ett pris av efter omständigheterna 1.75, 1.50 eller blott 1.25 kronor stycket. Detta är efter all anledning åtminstone i stort sett hela hemligheten; de som möjligen med en viss rätt kunde beklaga sig däröver vore väl hemlandets egna konsumenter. För utlandets konsumenter åter innebär ju detta förhållande en given fördel, och om utlandets industri i stället koncentrerade sig på andra tillverkningsgrenar av samma art, så skulle det förmodligen snart bli i tillfälle att med egen fördel »dumpa tillbaka» på förstnämnda marknad och alltså vedergälla *gåvan* — vi sätta icke detta ord i citationstecken, ty billiga varupris utgöra en verklig gåva — med en gengåva av samma valör. Att åter ett ensidigt dumpande från ett och samma land skulle kunna omfatta alla eller ens de flesta varuslag är lika omöjligt som över huvud ett undersäljande inom alla eller de flesta branscher samtidigt, varom nyss talats.

4. Verkliga
undantag från
frihandels
allmänt
gagneliga
karaktär.

Med det nu sagda hava vi ännu icke på långt när belyst tull- eller frihandelsproblemets *alla* sidor; men en fast grund torde emellertid vara vunnen, från vilken de mera invecklade detaljer, som vi nu gå att skärskåda, bäst kunna bedömas och till sitt rätta värde uppskattas.

De förutsättningar, vi ovan gjort, äga faktiskt ingen *full* motsvarighet i verkligheten. Redan ur konsumentsynpunkt härskar de skilda samhällsklasserna emellan den största olikhet. För den stora massan av befolkningen spelar det t. ex. alls ingen roll, om priset på diamanter, brysselspetsar, siden och sammet, fina viner, äkta havannacigarrer och hundratals andra lyxföremål genom höga tullar än så mycket stegras; snarare vinna de härigenom i egenskap av skattedragare en fördel, i den mån dessa varor fortfarande införas och tullavgifterna på dem alltså lämna en inkomst till statskassan. Däremot blir naturligtvis en relativ prisförhöjning genom tullar på arbetarens livsfrnödenheter för honom omedelbart skadlig, hans reallön sjunker därigenom, även om han av den vara han själv tillverkar skulle fortfarande utfå samma andel, eller dess ekvivalent i penningar, såsom nominell arbetslön.

Men härtill kommer, att även denna andel, tvärt emot vad vi ovan

förutsättningsvis antogo, är i olika yrkesgrenar högst olika. Vid framställandet t. ex. av många fabriksvaror spelar *kapitalets* medverkan en dominerande roll. Även om, såsom sig bör, det arbete som krävs för råvarans och maskinernas förfärdigaude, tages med i beräkning, skall man finna, att i en mängd dylika fall den på arbetets konto fallande delen av produkternas försäljningspris — eller, enklare uttryckt, den del av själva produkten, som tillkommer arbetaren — är relativt ringa, den del åter som tillfaller kapitalets innehavare i samma mån betydande. Det omvända är händelsen vid det egentliga hantverket, i synnerhet när det å arbetarens sida kräver en högre grad av handaskicklighet eller konstförfarenhet. Vad slutligen livsmedelsproduktionen och utvinnandet av flertalet råämnen angår, har arbetaren utom kapitalisten även ägaren av själva *jorden* eller av naturkraftsförrådet att dela med.

Denna omständighet och ingen annan är det, som huvudsakligen vållar skyddsproblemets hela invecklade karaktär; ty klart är ju, att en handels- eller näringspolitik, som gynnar utvecklingen av *en* av de nämnda tre produktionsgrenarna på de övrigas bekostnad, på samma gång måste vålla en förskjutning i den samhälleliga inkomstfördelningen till relativt gagn för innehavarna, vare sig av det produktions-element, som enligt sin natur tillkommer alla friska och färdiga människor, nämligen arbetskraften, eller ock av dem, som i större mängd endast besittas av ett litet fåtal av befolkningen: *jorden* och *kapitalet*. Detta relativa gagn kan förvandlas till ett absolut, d. v. s. för samhällsklassen i fråga *mer än uppväga* den allmänna eller genomsnittliga minskning i samhällsproduktionens avkastning, som de ifrågasvarande handelspolitiska åtgärderna varit ägnade att åstadkomma — under det att då deras skada självfallet i dubbel måtto drabbar de missgynnade producentklasserna. Fasthållandet av dessa synpunkter är i hög grad ägnat att göra hela problemet mera överskådligt och sammantränga dess i varje fall betydande svårigheter inom fattbara gränser, under det att vid det sedvanliga osystematiska behandlingssättet av tullfrågorna dessa svårigheter ofta bliva så stora, att de kunna förekomma rent av oöverstigliga och hela diskussionen bringas i en hopplös förvirring.

Hur mycket skulle icke t. ex. vara vunnet, om i allt det ändlösa som talats och skrivits — samt ännu talas och skrives — om livsmedels- eller jordbrukstullarna, det faktiskt vilseledande uttrycket *jordbrukaren* sanningen och logiken till pris över allt ersattes med ordet *jordägaren*, och man alltså i stället för det vackra talet om »jordbrukarens» — eller

jordbrukets — »intressen», »jordbrukarens samhällsviktiga funktion», »jordbrukarens ofta bekymmerfulla lott» o. s. v. finge försöka sig med de kanske icke fullt så välklingande fraserna: »jordägarens» — eller »jordegendomens — »intressen», »jordägarens samhällsviktiga funktion», »jordägarens ofta bekymmerfulla lott»¹⁾ o. s. v.! Jordbrukaren såsom sådan är en *arbetare* av högre eller lägre slag, *hans* samhällsfunktion är givetvis lika viktig som varje annan arbetares, ja i vissa hänseenden än viktigare. Jordägaren såsom sådan är ingenting annat än en *samhällsparasit*, som för egen del tillskansar sig, vad enligt sakens natur är eller borde vara allas eller ingens. Att han på samma gång kan vara, och mycket ofta är, en driftig och skicklig jordbrukare, kan icke förändra någonting av det parasitära i hans egenskap av jordägare.²⁾

Men att jordägaren ensam — eller rättare den vid tullarnes första påläggande existerande generationen av jordägare samt deras senare arvtagare, — men ingalunda jordbrukaren — med eller utan kapital — får gagn av dessa tullar, är så självklart, att det verkligen icke behöver ledas i bevis. Lika klart är, att det just är de *större* jordägarna som huvudsakligen, och efter en viss gräns uteslutande, skörda någon vinst av tullarne. Småbrukaren, som på några få tunnland jord frestar en oftast bekymmersam tillvaro är i allt väsentligt en *arbetare*, som genom högt driven förädling av produkterna söker ersätta vad som fattas honom i jord. Såsom arbetare får han emellertid dela alla andra arbetares lott, att se sin arbetslön inknappas genom den ökade anpart av produkterna, som nu kommer på jordräntans, d. v. s. jordägarnes del. Under en viss storleksgräns av den innehavda jorden kommer alltså för hans del det ekonomiska nettoresultatet av tullarna att visa *minus* i stället för *plus*. Efterfrågan efter hans produkter minskas, då köpkraften i landet sjunkit genom spannmålets fördyrande, och om han i stället söker utvidga sin jordbesittning för att själv driva sädesbruk, så för-

¹⁾ Vi neka visst icke till, att även jordägarens lott mången gång kan vara mycket bekymmerfull, men huvudsakligen torde detta vara händelsen, när han endast till namnet, *icke* i verkligheten äger sin jord, under det han fortfarande har det juridiska ägareansvaret därför.

²⁾ Rent av rörande i sin naivitet äro vissa uttalanden i det s. k. bondeförbundets petition till Kungl. Maj:t, där det på tal om bärplockningsfrågan hänvisas till jordägarens naturliga rätt till sin jord med allt vad därpå är — förmodligen också allt vad därunder är eller däröver flyger enligt den romerska satsen: *cujus est solum, ejus est usque ad inferos et ad coelum* (den som har jorden, äger den ända ner i underjorden och upp i himlen). Man borde dock anbefalla dessa herrar, att i Émile de Laveleye's bekanta bok, Om egendomen läsa de angrepp, som dels av L:s egen lärare, sociologen F. Huet, dels av filosofen Herbert Spencer för över femtio år sedan riktades mot de absoluta äganderättsanspråken i fråga om jord, vilka ju logiskt måste ha till följd, att alla icke-jordägare skulle kunna förjagas från planetens yta!

hindras detta genom jordprisets stegring. Av samma skäl blir svårigheten för en jordarbetare att förvärva ett eget jordbrukshem snart oöverstiglig, och arrendatorerna av annans jord se sig vid arrendetidens utgång ställda inför nya och höjda arrendevillkor, som *mer* än uppsluka vinsten på spannmålens fördyrande. —

Icke lika klar är verkan av de s. k. industritullarna. Bestode våra exportvaror uteslutande av råprodukter och livsmedel, i vilka naturfaktorn, ävensom av sådana fabriksvaror, där kapitalet tar en lejonpart av avkastningen, under det vår import huvudsakligen utgjordes av högt förädlade industrivaror, så lider det näppeligen något tvivel, att höga tullar på de sistnämnda skulle i så hög grad öka arbetslönernas storlek — med tillbakaträngande av jord- och kapitalränta — att arbetarna finge mer än full ersättning för den oundvikliga prisstegringen på de nämnda förfinade industriartiklarna, så mycket mer som dessa dock blott i ringa mån ingå i deras egen konsumtion. Det är otvivelaktigt denna synpunkt, som så länge gjort arbetarna i Förenta Staterna eller rättare sagt dess nordstater benägna för höga skyddstullar på industriens alster; och de olika intressena på denna punkt mellan unionens norra och södra delar var i själva verket en av de viktigaste anledningarna till de senares försökta secession och det därav följande inbördeskriget.

Vår egen ställning är ju i detta avseende mera invecklad, eftersom livsmedel och råämnen ingå i vår såväl import som export. Huruvida därför vårt lands arbetare skulle mera vinna eller förlora genom industritullarnas — eller vissa industritullars — borttagande, bör måhända lämnas såsom en öppen fråga. Men i varje fall skulle — om eljest vårt förut förda resonemang är riktigt — den fördel deras bibehållande möjligen kan tillskynda dels arbetarna, dels vissa kapitalsammanslutningar, endast kunna vinnas i och med det, att landet såsom helhet avsäger sig en förmån, som eljest stode det till buds. Det visar sig här — såsom så ofta då det gäller sociala och ekonomiska frågor — att även tullfrågan *pekar ut över sig själv*. Tullar tjäna oftast till att *skärpa*, men skulle, rätt använda, möjligen någon gång kunna något *utjämna* orättvisorna i den nuvarande samhälleliga fördelningen. Men med eller utan tullar kvarstå dessa orättvisor i det väsentliga. Kunde de åter avhjälpas, så att landets naturrikedomar: dess åkerjord, betesmarker, skogar, gruvor och strömfall samt likaledes de av gångna generationer hopsamlade kapitalvärdena kunde i möjligaste mån komma alla i lika mått till del, så skulle i detsamma frihandelsproblemet definitivt ha funnit sin lösning, d. v. s. ingen skulle då sätta i fråga annat, än att landet borde på bästa sätt använda sina naturliga tillgångar till

produktion för eget behov och för utbyte av överskottet mot andra länders naturliga produkter.

5. Mellanfolk-
liga verkningar
av frihandeln.

Vi komma därmed till sist till frågan om tullskyddets och frihandels internationella verkningar och vilja då på samma gång yttra några ord om vissa, i och för sig intressanta detaljer av denna fråga, som i mera teoretiska undersökningar pläga utförligt behandlas, utan att dock i den praktiska handelspolitiken hittills ha spelat någon större roll. Vi nämnde, att fri handel mellan folken i själva verket endast är en utvidgning av det på fri konkurrens och fritt avtal grundade ekonomiska systemet inom varje särskilt land, som ingen tänker på att utbyta mot forna tiders skråtvång och övriga inskränkande bestämmelser. I verkligheten utgör dock, även i det inre, det fria bytets system intet ekonomiskt *ideal*. Dess resultat stå ofta, eller tyckas åtminstone stå, i strid med vår känsla av rättvisa och allmänt väl. Det åstadkommer, kan man säga, på sin höjd en rå mekanisk nivellering av de ekonomiska villkoren, som man får hålla till godo med för att icke gå miste om det fria initiativets oförnekliga ekonomiska kraft. Talrika äro emellertid de försök, som i våra dagar göras, än av den ena, än av den andra samhällsgruppen för att genom inbördes sammanhållning tillvinna sig en större andel av det samhälleliga produktionsresultatet, än den allsidiga fria konkurrensen skulle tillförsäkra dem. Stundom lyckas i någon mån dessa försök, men oftast torde de stranda på åtgärder av samma slag från det motsatta lägret eller av andra orsaker.

Till liknande försök kunna naturligtvis de mellanfolkliga ekonomiska relationerna ofta giva anledning. Om exempelvis ett land rent av äger monopol på tillverkningen av en viss vara eller dock är en huvudproducent därav, och denna vara i utlandet röner livlig efterfrågan, så ligger det nära till hands att också vilja utnyttja denna fördel till det yttersta genom en monopolistisk prisbildning på varan i fråga: utbudet därav kunde med avsikt hållas tillbaka för att uppdriva priset till en höjd, som icke blott ger en större ekvivalent för varje stycke av varan utan även in summa skänker dess tillverkare och därmed landet som helhet större vinst. Genom upplivande av de i nutiden nästan alldeles ur bruk komna *export-tullarna* och åsättande av sådana t. ex. på vårt trä och vårt så eftersökta, goda järn skulle vi i förstone *måhända* kunna tillskansa oss en betydande ekonomisk fördel; och något liknande kunde rent teoretiskt sett tänkas bli följden av våra sedvanliga importtullar — icke som om vi genom dem kunde i utlandet nedtrycka priset på våra införda förnödenheter, ty därtill är vår marknad givetvis

allt för liten — men väl så, att våra exportindustrier, som till följd av högre produktionskostnader icke längre kunna tillverka sina varor lika billigt som under fri handel, icke dess mindre skulle vara i stånd att utan större inskränkning vinna avsättning för dem i utlandet jämväl till dessa högre pris.

Men utom alla andra komplikationer, som vi här icke kunna sysselsätta oss med, har denna metod det emot sig, att fördelen helt och hållet skulle vinnas på *utlandets bekostnad*, vars vinst på det sålunda försvårade varubytet, utan att alldeles upphöra, dock inskränktes till det minsta möjliga. Frestelsen att besvara ett dylikt schackdrag genom egna åtgärder av samma slag bleve där kanske överväldigande, och om så sker, om t. ex. England skulle vedergälla våra exporttullar på trä genom egna dylika på sitt stenkol, eller kolonialländerna genom sådana på sin spannmål, så bleve den sista villan värre än den första: båda parterna skulle då endast växelvis erlagga tribut till varandras statskassor, och nettoresultatet bleve helt enkelt att *båda* hade delvis gått miste om ett fördelaktigt varubyte.

Frånsett den nu under kriget rådande abnorma prisställningen, som tvivelsutan skulle möjliggöra även mycket höga exportavgifter *utan* annan påföljd än en minskning av våra exportindustriers oskäliga vinster, torde därför ett dylikt steg icke böra tagas, om icke just såsom vedergällning eller retorsion mot liknande åtgärder från utlandets sida. Ha t. ex. vissa andra länder, genom att åsätta våra högt förädlade trävaror, såsom papper och snickeriarbeten, höga införseltullar, omöjliggjort eller försvårat en i sig själv för oss naturlig industri, så vill det synas, som om en lämplig *exporttull* på vårt oarbetade trä — om den nämligen, vilket ingalunda vore en lätt uppgift, kunde bringas att träffa *allenast* dessa länder och icke tillika dem, som alljämt bevilja fri införsel av våra varor — skulle vara ett medel att sätta vår egen förädlingsindustri på detta område på samma fot med utlandets och alltså till kraft och verkan i viss mån återställa förhållandena under fri handel. På samma gång borde den då kunna bringa motparten i utlandet till besinning och föranleda till överenskommelser, varigenom det fria bytet av de båda ländernas produkter återställdes i hela sin vidd till ömse-sidig fördel.

I det hela kan man icke lägga nog vikt vid, att handelsrelationerna de olika länderna emellan bli förda i en verkligt *liberal*, ömse-sidigt välvillig anda. Frihandeln sammanhänger med *freden*, den förutsätter fredliga förhållanden mellan de bytande länderna och blir såsom

erfarenheten visar det kanhända viktigaste yttre medlet att bevara denna fred, under det att vid blott alltför många tillfällen ett irriterande tullkrig utgjort inledningen till verkliga krig. Men om man lever och vill leva i fred och vänskap med en medmänniska, t. ex. en granne, är ett småaktigt och avundsjukt bespejande eller försök till kringskärande av dennes ekonomiska fördelar ingen god politik. Leder blott bytestransaktionen till en säker vinst för oss själva — och därom kan vid det fria bytet näppeligen något tvivel råda — så borde vi tvärtom glädja oss åt och sätta vår stolthet i, att även motparten har skäl att rosa marknaden. »Frihandel liksom hederlighet står sig bäst i längden» är ett gott engelskt ord, vilket kanske kunde fullständigas därhän, att det just är hederligheten eller hedersamheten i handelsförbindelserna, friheten från onödig misstro och baksluga beräkningar, som utgör handelns och affärsverksamhetens livsluft. De engelska affärskutymerna kontrastera i detta avseende fördelaktigt mot de tyska, efter vad tyska författare själva, till och med nu under kriget, medgivit.

7. *Övergången
till frihandel.*

Ett kapitel för sig bildar frågan om åtgärder för att underlätta övergången till ett nytt handelspolitiskt system, om och när ett sådant blir moget för sitt genomförande. Den brutala maktpolitik, medels vilken, vid det nu rådande systemets tillkomst, alla motskäl och alla motsatta intressen vräktes åt sidan, så snart den bedrövliga valkassationen spelat riksdagsmajoriteten i tullvännernas händer¹⁾ manar icke till efterföljd. Tvärtom borde tillses, att de oundvikliga olägenheter, som medfölja *varje* radikal förändring i det bestående, här reduceras till det minsta möjliga. Att alla affärsspekulationer, som grundats på det rådande tullskyddssystemets framtida bestånd, skulle krönas med framgång eller hållas om ryggen, vore väl för mycket begärt, men en var borde räddas för eventuell ekonomisk undergång. En lycka i olyckan bildar härvid den omständigheten, att vid nuvarande högt uppjagade varupriser och kolossalt stegrade frakter en avskrivning eller suspension av flertalet skyddstullar — i likhet med vad redan skett i

¹⁾ Det betänkande, varmed 1888 års bevillningsutskott under sedermera statsministern E. G. Boströms ordförandeskap ville motivera vårt insläende på den nya kursen utgör i sin art ett dräpligt dokument. Jämte en del högljudda, men obevisade klagomål över jordbrukets — läs jordägarnes — betryck och det synnerligen djärva påståendet, att tull på spannmål »utom allt tvivel» skulle bli »till gagn jämväl för arbetaren» innehåller detta märkliga aktstycke i grunden ingenting mer, än att, eftersom riksdagen nu fått en skyddsvänlig majoritet — hur den tillkommit nämndes naturligtvis icke -- så borde vi skyndsamligen slopa frihandeln och övergå till protektionismen!

fråga om spannmålstullarna — näppeligen av vederbörande producenter skulle erfaras såsom förlust.

På samma gång borde man genom lämpliga förhandsbestämmelser nogga vaka över, att icke frihandels införande, såsom eljest ofelbart komme att ske, ytterligare uppstegrar de oförtjänta vinster, som av kapitalets och naturkrafternas innehavare inom våra exportnäringsredan nu skördas, utan att i varje fall denna mervinst oförkortad komme det allmänna till godo.

Sker detta, så torde, om inga orimligheter begäras, det stora övergångsproblemet kunna i allt väsentligt på ett tillfredsställande sätt lösas, så nämligen, att ett system, som enligt sin natur är ägnat att gagna *alla*, icke genom sättet för dess införande må bli till svår eller obotlig skada för *någon*.

Bilaga 2.

Till riksdagens andra kammares femte tillfälliga utskott.

Då utskottet velat bereda mig tillfälle att meddela utskottet min uppfattning om det i herr Bengtssons i Göteborg m. fl. motion i andra kammaren, nr 321, framförda förslaget om skrivelse till Kungl. Maj:t angående en överenskommelse mellan de nordiska staterna om gemensam tillämpning gentemot den övriga världen av frihandelsprincipen, ber jag att få anföra följande.

Motionärerna synas förbise, att det först måste utredas, huruvida »de nordiska staterna» äro sinnade att tillämpa frihandelsprinciper gentemot *varandra*. Sedan blir det ett särskilt spörsmål, huruvida de vilja och kunna tillämpa samma principer gentemot »den övriga världen». Vore det icke klokast att söka få den första frågan besvarad, utan att komplicera den genom att sammankoppla den med den andra frågan?

Vad själva sakfrågan beträffar anser jag, att erfarenheten otvetydigt bevisar, att protektionismen icke är så nationalekonomiskt skad-

lig och för världsfreden vådlig samt att frihandeln icke är så national-ekonomiskt gagnelig och för världsfreden betryggande som motionärerna synas föreställa sig. Till och med professor Wicksells, av motionärerna åberopade utlåtande ger stöd för denna mening, särskilt i det fjärde stycket om »verkliga undantag från frihandelns allmänt gagneliga karaktär».

I själva verket innebär en *förnuftig* protektionism ingalunda, att de protektionistiska staterna »ömsesidigt hämma och bekriga varandra medels tulltariffer», såsom motionärerna synas förmena. Genom att skydda och främja en mångsidig *utveckling* av sina nationella produktivkrafter kunna protektionistiska stater gagna *varandra* och hela världshushållet lika väl som sig själva; och detta på längden i vida högre grad än genom frihandel.

Detta är lika självklart som att varje nationalhushåll bör ha full frihandel inom sina egna statliga gränser. Tyska riket, Förenta staterna, Australien bilda sådana nationalhushåll lika väl som Sverige eller Danmark. Men det är icke sannolikt att större och lösligare statliga sammanslutningar kunna utan övervägande skada i ett givet ögonblick avskaffa alla tullar mellan de i en sådan sammanslutning ingående nationalstaterna eller nationalhushållen.

Vad slutligen det närvarande världspolitiska och handelspolitiska läget beträffar, torde detta innebära många och stora framtidsfaror för vårt land. I den mån som dessa kunna mötas genom en klok handelspolitik, bör denna vara möjligast *frigjord* från den numera föråldrade tron på frihandelns allena saliggörande verkan och protektionismens allmänna och ovillkorliga fördömlighet. Skola vi just nu »se sakerna *realistiskt* och *i stort*», kan det nog icke bli fråga om annat än protektionism av olika stringens och i olika former. Statsmannen måste dock, såsom »realist», vara redo att *i särskilda fall* minska eller modifiera protektionismen och att eventuellt *vidga* det nationella hushållningsområde, inom vilket frihandeln är naturlig och nödvändig.

Stockholm den 28 mars 1917.

Gustaf F. Steffen.

Bilaga 3.

Till Andra kammarens femte tillfälliga utskott.

Genom skrivelse den 24 sistlidne mars har utskottet anmodat mig att såsom sakkunnig yttra mig med anledning av en inom andra kammaren av herr Bengtsson i Göteborg m. fl. avgiven motion, nr 321, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående en överenskommelse mellan de nordiska staterna om gemensam tillämpning av frihandelsprincipen.

Till fullföljd härav får jag meddela, att enligt min åsikt ett *industriellt* tullskydd numera i det stora hela ej endast torde sakna berättigande från ekonomisk synpunkt, utan är direkt skadligt och samhällsfarligt, enär det gärna ger upphov till bildandet av monopolistiska sammanslutningar, vilkas huvudsakliga syfte är att genom ett konstlat uppskrivande av priserna exploatera allmänheten. I den mån motionen syftar till ett avskrivande av *dessa* tullar, kan jag därför *i princip* tillstyrka densamma. Men jag har dock även i denna del åtskilliga invändningar att göra.

Först och främst bör även ett avskrivande av *dessa* tullar företagas endast med omsikt och så småningom, på det att ej därigenom onödigt hårda förluster och lidanden tillskyndas enskilda — företagare som arbetare. För att man emellertid skall kunna känna till den takt, i vilken tullarna böra kunna avskrivas, liksom i vilken ordning, det bör ske, måste man känna till den tullpolitik, som bedrives av andra länder. Detta är lätt att inse. Om nämligen eu viss vara (v) brukat importeras från ett exportland A till fyra andra länder B, C, D och E, av vilka de tre sistnämnda hittills låtit den tullritt passera sina gränser, men hädanefter hindrar dess införsel genom höga tullar, är det tämligen säkert att fabrikanterna av (v) i B komma att från exportörernas i A sida utsättas för en hårdare konkurrens än förut och det dem beviljade tullskyddet kommer därför — trots den oförändrade tullsatsen — att bli mindre. Av detta exempel torde framgå, att med de osäkra internationella förhållanden, som nu äro rådande, och vilka efter krigen kanske komma att medföra en omkastning i ländernas tullpolitik, tidpunkten är synnerligen illa vald för en omgestaltning av tulltaxan. Att vidta en sådan åtgärd nu, voro ett steg i blindo, som vore desto mindre på-

kallat som tullarna ju för närvarande ha föga betydelse. Med ifrågasvarande åtgärd torde därför böra anstå till dess de internationella förhållandena och med dem de olika ländernas framtida handelspolitik med mera säkerhet kan överblickas. Då denna tidpunkt kommer, anser jag emellertid — som sagt — att det industriella tullskyddet i det stora hela bör sättas på avskrivning, men erinrar dock samtidigt om följande tre tänkbara undantag från denna sats:

1:o) kan jag tänka mig en industriell skyddstull påkallad för att minska den arbetslöshet, som arbetets säsongkaraktär i vårt land framkallar. Om vi nämligen få tänka oss en industri, som har sin högsäsong under vintern, då arbetslösheten hos oss är som mest utbredd, och vilken då sysselsätter ett avgjort mycket större antal arbetare än under sommaren, men som ej utan tullskydd skulle kunna trivas inom landet, så anser jag det av socialpolitiska skäl kunna vara väl motiverat att stödja en sådan industri med moderata tullar;

2:o) erinrar jag om, att man av försvarspolitiska skäl kan anse en eller annan industri vara av sådan vikt för landet, att den, om den ej därför utan kunde trivas, bör beviljas tullskydd. Den merkostnad, som härigenom uppkomme, är emellertid till sin natur en försvarskostnad, och frågan om beviljande av tullskydd i fall som förevarande är därför mera en politisk än en handelspolitisk fråga, men därmed faller den också utom det område, inom vilket nationalekonomen uttalar sig som fackman; slutligen

3:o) vore det utan tvivel för näringslivet förmånligt, om riksdagen kunde förmås att lägga i Kungl. Maj:ts hand befogenhet, att efter omständigheterna pålägga temporära tullar, när under allmänna depressions-tider utländska fabrikanter kunde tänkas frestade att i större skala hit »dumpa» sina överloppslager. Den fara för »Svenska folkets urgamla rätt att sig själv beskatta», som detta förslag ju onekligen innebär, kunde emellertid, synes det mig, avvärjas, om riksdagen för tiderna, då den ej vore samlad, utsåge en förtroendenämnd, vars samtycke måste inhämtas, innan de nu åsyftade temporära tullarna pålades.

Beträffande frågan om *agrartullarnes* avskrivande anser jag det som min plikt — trots att detta ju är det mest eftersträfvade demokratiska önskemålet — att på det allvarligaste varna därför, i den mån det nuvarande effektiva tullskyddet därigenom skulle minskas. Att närmare gå in på hela den långa motivering för denna min ståndpunkt, som jag lämnat i Statsvetenskaplig Tidskrifts första häfte för i år, saknar jag tyvärr tid till; jag får därför nöja mig med att ställa till utskottets förfogande några separat av sagda tidskriftsartikel.

Som av densamma framgår, är det för mig avgörande skälet emot en avskrivning av agrartullarna, att enligt min övertygelse priserna på agrarprodukter inom några årtionden måste, med nu i världen rådande folkökning, visa en markerad stegringstendens i förhållande till industrivarorna. Om vi därför nu genom ett avskaffande av det agrariska tullskyddet kunde förskaffa oss billigare priser på våra livsförnödenheter, skulle denna fördel dock endast bli av ganska kort varaktighet. Men kan man mena, även en kortvarig fördel är bättre än ingen; och detta är naturligen också obestriddigt, om ej fördelen måste köpas med offer. Är däremot offret lika stort eller större än förmånen, är det ju ingen mening, att söka tillhandla sig densamma. Offret skulle bestå däri, att jordbruket vid sjunkande priser måste gå tillbaka och att en stor del av det däri sysselsatta arbetet och kapitalet därmed skulle förlora i ekonomiskt värde. Detta åter måste bringa lidande och obehag av varje handa slag över både jordägare, jordbrukare och jordarbetare. Men om nu de sistnämnda för att i görligaste mån undandraga sig detta, drogo in till städerna och industrien, skulle de ju — även om arbete där kunde beredas dem inom allt för lång tid — dock överfylla arbetarkasernerna och åstadkomma en stark stegring av hyrorna på arbetarlägenheter, något som för industriarbetaren — åtminstone för lång tid framåt — skulle göra fördelen av det billigare brödet skäligen illusorisk. (Jag hänvisar här också till min bok: Om Tullarne. Albert Bonniers förlag 1917 p. p. 52 och 131. Jag citerar vidare p. 53: *Innan en avskrivning av agrartullarna företages, vore det under alla omständigheter lämpligt att införa en tämligen hög värdestegringskatt, så att man ej pungslog jordägarna på landet endast för att rikta städernas tomt- och fastighetsägare*).

Om man inser dessa tämligen säkra följder av agrartullarnas avskaffande och vidare besinnar, att om några årtionden — kanske om ett — då obehagen av de rubbningsfenomen, som därav uppkommit, började lägga sig, priserna på jordbruksprodukter runt om i världen ånyo börja stiga, vilket måste få till följd, att vår utveckling delvis skulle göras om igen med alla dess obehag, så kan man knappast anse det ligga sunt förnuft uti att nu vilja avskriva det agrariska tullskyddet. Då världspriserna på agrarprodukter börja markerat stiga i jämförelse med industripriserna, är tiden kommen att sätta vårt agrarskydd på avskrivning, men ej nu.

Lund den 12 april 1917.

Fritz Brock.